

DUMITRU CHICAN

DĀ'ISH
SAU
JIHADUL DE LÂNGĂ NOI

Cuprins

Din partea autorului.....	9
I .ISLAMUL: DE LA TRADIȚIE LA MODERNITATE.....	25
1 Între profețiile lui Samuel Huntington și “orientalismul” lui Edward Said.....	25
2 De la homo orientalis la homo islamic	30
3 “Terrere”	34
4 Pe deasupra frontierelor geografice.....	37
5 Jihad: de la <i>Al-Insān Al-Kāmil</i> la barbarul contemporan	41
6 Martir și Martiriu sau drumul spre Paradis	48
7 Jihadiștii: noii mistici islamici?.....	51
8 Calea către jihad. Repere psiho-sociologice.....	57
9 Islamul între modernitate și criza identitară	60
II J I H A D U L IDEOLOGIC.....	65
1 Islamul – de la <i>tasāmuh</i> la violență.....	65
2 Terorismul islamic, o amenințare securitară atipică.....	69
3 Jihadul islamic: fundamente ideologice și doctrinare	73
4 Premergătorii. De la Ibn Hanbal la Abdul Wahhab	76
5 Generația de mijloc. Islam revoluționar și Islam politic	81
6 Jihadism și “islam moderat”	93
7 Revivalism jihadist și reformă religioasă	98
III D A ‘ I S H	104
1 Din primăvară până-n iarnă: vremea stindardelor negre	104
2 Da’ish. Portretul	109
3 Structura organizatorică	116
Expansiunea geografică. Diviziunile administrativ-teritoriale ale Statului Islamic (vilayete), după afilierea altor structuri qaidiste extraregionale (2015)	117
4 Organizarea militară și de securitate	122
5 “Califat mondial ” sau enclavă irakiană?	125
6 Califatul mileniului al III-lea.....	129
7 Coaliții și ezitări	131
8 O geopolitică a Statului Islamic Da’ish.....	139
9 De la Da’ish la “Damis”	144

10 Statul Islamic se internaționalizează	150
11 Drumul spre Asia	154
12 De la <i>Shari'a</i> la practică. Uciderea inocenților	156
13 “Arderea de tot”:	
o abordare din perspectiva jurisprudenței islamice	159
14 Și femeile merg la jihad	166
15 Micii viitori jihadiști.....	169
16 Simbolistica degetelor	171
17 Reclama este sufletul... califatului.	
Despre propaganda Da'ish	174
18 Influența “fenomenului Dā'ish” asupra școlilor și curentelor islamiste contemporane	179
19 A lupta împotriva <i>Da'ish</i> . Între strategii și realități	186
20 Jihadul în contextul dreptului intern și internațional.....	189
21 Politica preventivă: necesitatea complementarității	193
22 Coaliția internațională împotriva Da'ish:	
o campanie-fulger sau “războiul câtorva generații”?	195
23 Către ce viitor?	200
IV JIHADUL DE LÂNGĂ NOI.....	213
1 Dialog inter-religios și radicalism confesional.....	213
2 Occidentul în memoria colectivă arabo-islamică:	
de la nostalgia istoriei la radicalizarea discursului.....	217
3 Muslmani în Europa: identitatea matricială și noua paradigmă identitară	222
4 Ghetourile din Europa	226
5 Se întorc jihadiștii!	230
6 Europa între jihadism și naționalism.....	234
7 Jihadismul de lângă noi.....	238
V OCCIDENT – ORIENT:	
ÎN TRE MULTICULURALISM ȘI ISLAMOFOBIE	247
1 Perspectiva relației dintre Occidentul laic creștin și Orientul islamic: dialog sau conflict?	247
2 Occidentul islamofob?.....	254
3 Multiculturalism și naționalism: a trăi împreună sau a muri în singurătate?.....	258

VI A D D E N D A	263
Principalele grupări și organizații jihadiste în Orientul Mijlociu și Africa.....	263
1 Al-Qaida din Maghrebul Islamic - AQMI.....	264
2 Organizația Al-Qaida din Peninsula Arabică - AQPA	265
3 Organizația “Frontul Al-Qaida pentru Ajutorarea Poporului din Siria și Levant”	266
4 Gruparea Al-Murabitun.....	267
5 Partizanii Legii Islamice Shari’a.....	268
6 Partizanii Ierusalimului	268
7 Mișcarea Tinerilor Musulmani.....	269
8 Mișcarea Educația Occidentală	270
Bibliografie selectivă.....	277

I ISLAMUL: DE LA TRADIȚIE LA MODERNITATE

I Între profețiile lui Samuel Huntington și “orientalismul” lui Edward Said

În anul 1993, prestigioasa revistă americană “Foreign Policy” insera în paginile sale, sub titlul “The Clash of Civilizations” (Ciocnirea Civilizațiilor) un amplu articol al profesorului și politologului american Samuel Huntington², care, Combătând teoria sociologului Francis Fukuyama³ despre victoria definitivă a liberalismului occidental, expusă în cartea sa *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, autorul scria: “Ipoteza mea este aceea că sursa principală de conflict în noua ordine mondială nu va fi în primul rând ideologică, după cum nu va fi în primul rând economică. Marile clivaje ale omenirii și izvorul predominant de conflicte va fi de natură culturală. State-națiuni vor continua să fie cei mai puternici actori în problemele lumii, dar principalele conflicte ale politicilor globale vor avea loc între națiuni și diferite arii de civilizație. Ciocnirea civilizațiilor va governa politicile globale, după cum liniile de falie între civilizații vor constitui viitoarele prime linii de luptă în conflictele viitorului”.

Tema abordată în articolul din “Foreign Policy” va fi dezvoltată, în 1993, în cartea *The Clash of Civilizations and Remaking the World Order* (Ciocnirea civilizațiilor și refacerea

² Samuel Phillips Huntington (18 aprilie 1927 - 24 decembrie 2008) a fost un influent politolog de orientare conservatoare, autorul unor numeroase lucrări dedicate, cu deosebire, analizei istoriografice și politologice a ordinii mondiale de după ultimul Război Mondial și prognozelor privitoare la morfologia și conflictele noii organizări a lumii, în perspectiva evoluțiilor de după încheierea Războiului Rece. Dintre acestea, au avut o circulație largă *Political Order in Changing Societies* (1968), *The Third Wave* (Al Treilea Val, 1991) și *The Clash of Civilizations and Remaking the World Order* (1997).

³ Născut la 27 octombrie 1952, la Chicago, este un sociolog și politolog care a abordat cu precădere rolul factorilor cultural și economic în societatea modernă și postmodernă. Cartea care i-a adus notorietate internațională a fost publicată în 1991, având ca titlu *The End of History and the Last Man* (Sfârșitul istoriei și ultimul om, Free Press, 1992).

ordinii mondiale) care avea să devină, cu rapiditate, un best-seller internațional

Atât în articol, cât și în carte, abordările autorului privind viitorul posibil al geopoliticii planetare erau circumscrise ideii că viitoarele conflicte de după cel de-al Doilea Război Mondial nu vor mai fi generate de motivații ideologice, ci de discrepanțele existente – și aflate în curs de accentuare – între identitățile culturale considerate nu din perspectiva națiunilor sau statelor naționale, ci din aceea a unei apartenențe colective la mai multe și vaste arii de civilizație și cultură, avându-și fiecare specificitățile proprii și aflate, inevitabil, în relații de confruntare cu celelalte mari arii culturale și civilizaționale identitare. Altfel spus, un individ aparținător unei anumite entități statale naționale arabe, de pildă, se va recunoaște, mai întâi, ca fiind musulman și, abia apoi, ca având o cetățenie anume. Spre deosebire de conaționalul său, americano-japonezul Francis Fukuyama, propovăduitor al unui sfârșit al istoriei prin victoria definitivă a capitalismului asupra celorlalte paradigme de organizare și evoluție socială⁴, Huntington nu crede într-o asemenea proorocie. El afirmă că roata istoriei va continua să se învâртеască și evoluția umanității va fi, în continuare, marcată și afectată de conflicte mai mult sau mai puțin periodice. Însă, în contextul în care ordinea mondială va fi circumscrisă marilor arii de civilizație și cultură (incluzând în aceasta, poate chiar pe primul loc, și factorul identității religioase), conflictele viitorului vor fi unele desfășurate între civilizații. Și autorul își argumentează discursul distingând, din punct de vedere tipologic și chiar geografic, nouă asemenea arii identitare culturale, de civilizație și religioase: aria occidentală (Europa latino-germanică, Polonia, țările baltice, Oceania și America anglofonă) • aria latino-americană (incluzând America de Sud și Centrală) • spațiul islamic (Maghreb, Orientul Mijlociu și Peninsula Arabică, Cornul islamic al Africii și Indonezia) • aria de civilizație a hinduismului, reprezentată de sub-continentul indian • civilizația africană, înțelegând prin

⁴ În cartea *The End of History and the Last Man*, Free Press, 1992.

aceasta Africa neagră subsahariană • civilizația sinică (China fără Tibet, Vietnam și Filipine) • spațiul budist ocupat de Mongolia, Tibet, Thailanda, Cambodgia • civilizația creștin-ortodoxă, cuprinzând Rusia slavo-ortodoxă și Europa ortodoxiei greco-bizantine • aria japoneză, redusă la arhipelagul nipon. Este evidentă îndreptățirea cu care criticii lui Huntington au reproșat acestuia o anume atitudine "iezuită" pro-americană, în măsura în care autorul susține aprioric o omogenitate idealizată a SUA, împotriva "mexicanizării" și "metisării" sale culturale accelerate, proclamând o viitoare dependență a Europei occidentale de un "centru" care, după toate probabilitățile, se va afla la Washington După cum profetește o fragmentare a Chinei între o "civilizație chineză" – din care Tibetul este exclus – și o vagă "civilizație budistă" care aduce alături Mongolia și Cambodgia!

Toate aceste civilizații își vor revendica, spune Samuel Huntington, o lume tot mai "dezoccidentalizată", proces în care vom asista la ascensiunea unor arii identitare non-occidentale între care, nu pe ultimul loc, este plasat arealul islamic.

Înainte de a răspunde întrebării care se pune ca urmare firească a afirmației de mai sus (de ce Islamul și nu o alta sau mai multe arii civilizaționale conflictuale?) se cuvine subliniat că din lectura textului lui Huntington se înțelege că, pentru acesta, noțiunea de civilizație nu este privită atât ca un concept discursiv în ordinea categoriilor, cât în primul rând, ca un instrument de gândire și analiză strategică utilizat pentru a plasa paradigma într-o ordine a priorităților de acțiune pragmatică. În fruntea lor, autorul plasează ex-abrupto, fără a o susține, ideea necesității ca Occidentul să continue a impune planetei propriul model de civilizație, propriile valori și propriul "stil de viață", în condițiile în care tradiționala forță militară nu mai reprezintă – și probabil nu va mai fi, în perspectiva acestui secol – un atu decisiv în favoarea paradigmei de putere a spațiului occidental de civilizație. În aceeași ordine de idei, devine mai puțin sustenabilă și teoria potrivit căreia globalizarea schimburilor materiale și a

comunicațiilor este suficientă prin ea însăși pentru menținerea păcii și a concordiei în interiorul aceluși apoteotic “sat global” în care va trebui să se transforme comunitatea umană de azi. Sunt prea multe precedentele în care comerțul a condus la apariția de situații conflictuale și chiar belicoase, iar tehnologia comunicației se transformă pe zi ce trece în instrument de spionaj și de neînțelegere. Huntington eludează, credem, o realitate fundamentală: că multe dintre conceptele și paradigmele construite de Occident sunt, pur și simplu, intraductibile și incomprehensibile în interiorul altor spații de identitate culturală și civilizațională. În ce măsură funcționează și are sens conceptul de stat în Africa sub-sahariană? Cât de acceptabilă este preeminența liberalismului consumist în lumea islamică, definită fundamental prin aceea că privirile omului traversează vertical și de jos în sus sfera lumii “create” și materialiste, pentru a căuta sfera transcendenței întruchipată de Logosul codificat în Coran și care dă omului musulman chiar sensul ființării? China se modernizează fără a se occidentaliza, în vreme ce lumea islamică se occidentalizează fără a se moderniza. Cu toate acestea, singurul conflict deschis care se manifestă, de multă vreme, nu este acela între civilizația occidentală (și “centrul” nord-american al acesteia) și civilizațiile hinduistă, taoistă, sinică, ci între Occidentul creștin și lumea arabo-islamică. De ce?

Un răspuns credibil și cât mai cuprinzător la această interogație presupune identificarea și receptarea critică a unui consistent *summum de factori* și de concepte fundamentale și inevitabile atunci când discursul investigativ își propune să abordeze un subiect atât de polimorf și sensibil, precum este cel oferit de relaționarea dintre Occident și lumea orientală islamică sau, mai degrabă – spre a vorbi în termenii propuși de Samuel Huntington – între civilizația orientală creștină și arealul de spiritualitate, civilizație și cultură al lumii islamice. Și, din această perspectivă, ne vom referi, deocamdată, la un concept îndelung dezbătut fără a conduce la un consens constructiv. Este vorba de conceptul “orientalismului”, care a dat și numele monumentalei lucrări publicată în anul 1978 de

filosoful, profesorul și politologul palestiniano-american Edward Said (*Orientalism*, Vintage Books, New York). În care autorul elaborează o minuțioasă (și controversată) analiză a conceptului de "orientalism" abordat ca teorie, concepție și atitudine a Occidentului față de lumea "orientală" și de civilizația sa. În esență, Edward Said vedea orientalismul ca nefiind neapărat o manieră de a privi din afară către o lume pe care încercăm a o construi pornind de la aprehensiunile, dorințele și cerințele noastre. În primul rând, el îl definea ca "un mod de gândire" care trasează o linie de falie și o departajare ontologică și epistemologică între Orientul imaginat ca un areal permeabil la ofensiva tehnologică și materialistă externă, dar puternic rebarbativ la avalanșa valorilor de import în care vede o amenințare identitară și culturală – pe de o parte, și Occidentul "veșnic determinat de ideea dominației sale ca instrument de restructurare și reformare a Orientului". Că, până la o limită, afirmațiile lui Edward Said nu sunt lipsite de consistență o dovedesc și teoriile care au succedat discursului său. Începând cu 2001, acesta poartă numele de "Noul" sau "Marele" Orient Mijlociu, văzut ca un areal atrăgător, dar haotic, și care trebuie reconfigurat prin importul valorilor apusene, singurele, din punctul de vedere al unei asemenea teorii, să impună acestui spațiu de geografie spirituală și culturală o racordare rapidă și o subsumare la imperativele contemporaneității și modernismului. Iar o asemenea operă de reformă ar putea să devină o realitate prin aplicarea unei a doua teorii, pe care Condoleeza Rice o lansa în anul 2001, sub numele de "anarhia constructivă" sau "haosul ziditor". În ce constă aceasta nu este greu de descifrat: Orientul Mijlociu a fost privat, chiar după apariția în geografia sa a statelor-națiune, de dobândirea unei culturi și unei practici a democrației, a liberalismului, a alterității, la aceasta contribuind copios și succesiunea aproape neîntreruptă de regimuri dictatoriale, concentraționare, de conflicte armate cu determinanți teritoriali, naționali sau ideologici, care au instituit în această lume orientală o stare puțin – sau deloc – favorabilă progresului, dar în același timp și

lipsită de motivațiile schimbării. Or, potrivit teoriei în discuție, o asemenea realitate poate fi profund transformată prin crearea (de către Occident) a unei anarhii controlate, care să producă o implozie și o prăbușire din interior a ordinii existente, iar din ruine să fie edificat noul Orient Mijlociu, potrivit unor criterii care să asigure atât stabilitatea și echilibrul propriu al acestuia, cât și integrarea lui, fără convulsii semnificative, în morfologia și evoluția noii ordini globale monopolară din punct de vedere politic și al puterii sau, în cel mai bun caz, bipolară.

Un asemenea “orientalism” – atenționa autorul – nu va avea suficientă energie pentru a se desprinde de tabuurile sale istorice și cutumiare, de fizionomia plurimorfă a unui Janus cu multe chipuri și de paradigmele sale definitorii. Între acestea se regăsește, pe primul loc, credința islamică – chiar cu fatalismul și ideea predestinării care îi este caracteristică –, precum și identitatea spirituală grație căreia omul oriental a putut să reziste trecerii prin istorie, dar care nu va fi nici ea destul de puternică pentru a rezista unei modernități excesiv de materialiste și consumiste.

2 De la homo orientalis la homo islamicus

Crochiul pe care Edward Said îl propunea în urmă cu peste trei decenii nu mai corespunde cu noile realități ale Orientului Mijlociu. Și aceasta nu numai datorită puternicului șoc al modernizării, globalizării și noii configurații a raporturilor geopolitice de după încheierea Războiului Rece, resimțit din plin și în mod deprimant de o societate puternic ancorată și credincioasă identității și fatalismului său ideatic, ci cu precădere, datorită impactului direct al evoluțiilor istorice, politice și geopolitice pe care acest “Nou Orient” al începutului de mileniu al III-lea l-a resimțit în toată această perioadă de timp.

Din această perspectivă se poate vorbi, în primul rând, de o destrămare definitivă și ireversibilă a iluziei – întreținută decenii de-a rândul, de regimurile care s-au succedat la conducerea statelor și societăților arabe – privitoare la reconstituirea “unității naturale” a națiunii arabo-islamice